

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'd-Dâye, *el-Mükâfe'e* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1359/1940, neşredenin girişi, s. 7; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, V, 154-160; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ülemâ'* (Lippert), s. 78; İbn Ebû Usaybia, *Üyünü'l-enbâ'*, s. 475; *Keşfü'z-zunûn*, I, 667; Suter, *Die Mathematiker*, s. 42-43; Ahmed İsâ, *Mu'cemü'l-etübbâ'*, Beyrut 1361/1942, s. 127-130; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 229; Sarton, *Introduction*, s. 598; Kadri Hâfiz Tükân, *Türâşü'l-Arabî'l-ilmî fi'r-riyâziyyât ve'l-felek*, Kahire, ts. (Dârü'l-kalem), s. 213; Sezgin, *GAS*, V, 288-290; M. Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 227-228; Richard Lemay, "Origin and Success of the Kitâb Thamara of Abu Ja'far Ahmad ibn Yusuf ibn İbrâhîm", *Proceedings of the First International Symposium for the History of Arabic Science*, Halep 1976, II, 91-107; Muhammed Kürd Ali, *Künûzü'l-ecdâd*, Dımaşk 1404/1984, s. 13-19; Francesco Gabrieli, "Kitâb al-Mukâfa'a di Ibn ad-Dâya", *RSO*, sy. 52 (1978), s. 27-38; F. Rosenthal, "İbn al-Dâye", *EP'* (Ing.), III, 745-746; Ebû'l-Hasan Dîyânê - Saïdullah Karabeglü, "İbn Dâye", *DMBİ*, III, 486-488; Sâmi Şelhûb, "İbn Dâye", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1993, s. 257-259.

SADETTİN ÖKTEK

onu 395 (1005) yılı vefeyâtı içinde zikretmiştir.

İbnü'd-Debbâğ'ın kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *Müsnedü hadîsi (eḥâdişi) Mâlik b. Enes; Müsnedü hadîsi Şu'be b. el-Haccâc, Esmâ'ü'l-ma'rûfîn bi'l-künâ mine's-şahâbe ve't-tâbi'in ve sâ'iri'l-muḥaddişin, Kitâbü'l-Hâ'ifîn; Akzıyetü (Kazâyâ) Şüreyh, Zühdü Bısr b. el-Hâris, Kitâbü'z-Zühd.*

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1989, I, 250-251; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1989, I, 326-329; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis* (Ebyârî), I, 357-359; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadis*, III, 224-225; Zehebi, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1025-1026; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 113-114, 241; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 285; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müḥzeb*, I, 114-115; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, I, 272; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 211; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 406; Makkarî, *Nefḥu't-tib*, II, 105; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dımaşk*, V, 173.

NURİ TOPALOĞLU

İBNÜ'D-DEBBÂĞ, Ebü'l-Kâsım

(أبو القاسم ابن الدبّاغ)

Ebü'l-Kâsım Halef
b. el-Kâsım b. Sehl (Sehlûn)
el-Ezdî el-Endelüsî
(ö. 393/1003)

Hadis hâfızı.

325'te (937) Kurtuba'da doğdu. Babasının tabaklıkla uğraşması sebebiyle İbnü'd-Debbâğ diye anıldı. İlk öğrenimini memleketinde yaptıktan sonra 345'te (956) tahsil için seyahate çıktı. On beş yıl kadar süren bu yolculuğu sırasında Mısır, Şam ve Hicaz bölgelerini dolaşarak pek çok âlimden istifade etti. Muhammed b. Yûsuf el-Kindî, İbnü's-Seken, Hamza el-Kinânî, İbn Eşte ve Âcurrî, İbnü'd-Debbâğ'ın sayıları 300'ü bulduğu söylenen hocalarından bazılarıdır. Hadis ilimleri yanında kıraatle de meşgul olan İbnü'd-Debbâğ, *Kitâbü's-Seb'a'nın* müellifi İbn Mücâhid'in talebesi Ebû Bekir Ahmed b. Sâlih el-Bağdâdî'den kıraat okudu. Memleketine döndükten sonra Kurtuba'da hadis okutmaya başlayan İbnü'd-Debbâğ'ın talebeleri arasında kendisinden çok miktarda hadis yazan İbn Abdülber en-Nemerî ile Ebû Amr ed-Dânî ve İbnü'l-Faradî zikredilebilir. Güvenilir bir hadis hâfızı olan, ricâl ve hadislerde görülebilecek illetler konusunda uzman kabul edilen İbnü'd-Debbâğ 17 Rebülâhîr 393'te (23 Şubat 1003) vefat etti; İbn Tağrıberdî ise

İBNÜ'D-DEBBÂĞ, Ebü'l-Velîd

(أبو الوليد ابن الدبّاغ)

Ebü'l-Velîd Yûsuf b. Abdilazîz
b. Yûsuf el-Lahmî el-Ündî el-Endelüsî
(ö. 546/1151)

Hadis hâfızı ve tarihçi.

Endülüs'te Belensiye'nin (Valencia) köylerinden Ünde'de (Onda) doğdu ve daha sonra Mürsiye'ye (Murcia) yerleşti. İbn Abdülhâdî ve Zehebi, doğum yılını İbn Beşkûvâl'den naklen 481 (1088) olarak gösterirken bizzat İbn Beşkûvâl bu tarihin 482 (1089) olduğunu belirtmektedir. Ebû Ali es-Sadeffî onun en çok istifade ettiği hocasıdır. Kendisinden İmam Mâlik'in *el-Muvaḥḥat*'a adlı eserini, *Şahîh-i Buḥârî ve Şahîh-i Müslim*'i, Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şahîh*'inin büyük bir kısmını, Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'ini, İbn Şeybe ile Bezâr'ın *el-Müsned*'lerini, Dârekutnî'nin *es-Sünen ve el-İel*'ini, İbn Kânî'nin *el-Mu'cemü's-şahâbe*'sini okudu. Ayrıca Ebü'l-Velîd İbn Rüşd ile Ebû Bekir İbnü'l-Arabî de onun faydalandığı hocaları arasında yer alır. İbnü'd-Debbâğ'ın en tanınmış talebesi ise İbn Beşkûvâl'dir.

Mürsiye'de hatiplik, Dâniye'de (Denia) kadılık görevlerinde bulunan İbnü'd-Debbâğ hadis yazmaya önem veren, hadislerin senedlerini ve râvileri iyi bilen bir âlim olup İbn Beşkûvâl onu çeşitli hadis ilimlerinde döneminin önde gelen otoritesi olarak tanıtmış, Endülüslü hadis imamlarının

sonuncusu kabul edilmiştir. Mâlikî mezhebine mensup olan İbnü'd-Debbâğ'ın isabetli hükümler vermesi sebebiyle çevresinde daima aranan bir kişi olduğu belirtilmiştir. İbnü'd-Debbâğ Dâniye'de vefat etti ve Mürsiye'ye götürülerek orada defnedildi.

Eserleri. İbnü'd-Debbâğ'ın kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *Tabakâtü'l-huffâz min ehli'l-hadis* (bazı sıralama hataları sebebiyle eleştirildiği söylenen eserin İbn Şihâbez-Zührî'den [ö. 124/742] Sileffî'ye [ö. 576/1180] kadar gelen hadisçilerin isimlerini ihtiva ettiği belirtilmektedir [İbn Abdülhâdî, IV, 87]; *Tabakâtü'l-muḥaddişin ve'l-fukahâ'* adıyla kaydedilen eser de muhtemelen bu kitaptır [el-Kâmûsü'l-İslâmî, II, 345]); *Kitâbü'l-Ğavâmiḥ ve'l-mübhemât* (İbn Hayr, s. 219); *Mu'cemü şüyûhi'l-Kâdî eş-Şadeffî* (Ebû Ali es-Sadeffî'nin kendilerinden faydalandığı şeyhlerine dair bir mu'cemdir [İbnü'z-Zübeyr, VII, 208]); *Fehrese; İhtîşârü İzâhi'l-işkâl* (Abdülganî el-Ezdî'nin, hadis râvilerinin isimlerinde görülen problemlerle ilgili olarak kaleme aldığı *İzâhu'l-işkâl* in özetidir [a.g.e., VII, 208]). *Hediyetü'l-ârifin*'de (II, 552) müellifin *Reşhatü'n-naşih mine'l-hadisî's-şahîh* adlı bir eserinden bahsedilmekteyse de bu kitap Debbâğzâde Mehmed Efendî'nindir (*DİA*, IX, 63).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hayr, *Fehrese*, s. 219, 436; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, III, 978-979; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, II, 662; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 264; İbnü'z-Zübeyr, *Şılatü's-Şıla* (nşr. E. Lévi-Provençal), Rabat 1937, VII, 207-209; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadis*, IV, 86-88; Zehebi, *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1310-1312; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XX, 220-221; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 541-550*, s. 263; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 470-471; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 552; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 345; Mehmet İpşirli, "Debbâğzâde Mehmed Efendî", *DİA*, IX, 63.

NURİ TOPALOĞLU

İBNÜ'D-DEHHÂN

(ابن الدهان)

Ebü Muhammed Nâsihuddîn
Saïd b. el-Mübârek b. Aîf
b. Abdillâh en-Nahvî el-Bağdâdî
(ö. 569/1174)

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

494'te (1101) Bağdat'ın Nehritâbık mahallesinde doğdu. Şair şahâbi Kâ'b b. Amr el-Ensârî'nin soyundandır. Bağdat'ta luğat, dil ve edebiyat dersleri aldıkten sonra